

exportation trade and places of pilgrimage where large masses of people met and such towns were, consequently, also great sources of various contagious diseases. Sicily had rather developed commercial relations with Arabic countries where the plague permanently smoldered and represented a special danger for the business traffic. Therefore, towards the end of the XVth century the plague reached the coastal zone from the river Neretva to the river Bojana much more frequently from the West than from the Balkan countries. Since the end of the XVth century the Italian places organized a system against the dispersion of germs by means of quarantine, by disinfecting the merchandise and by the specialization of physicians for the ascertaining and treating of the plague (*medicus pestis* in Dubrovnik in 1527). The quarantine was first (in 1377) introduced by Raguseans (inhabitants of Dubrovnik), whereas in Venice it was put into practice from 1423 to 1468.

After the greatest mediaeval plague in 1347-9 there occurred a short intermission, but a new cycle of plague broke out in 1380. From among the great epidemics there ought to be mentioned those which occurred in 1363, 1371, 1374, 1390-1, 1400, 1422-3, 1436-7, 1450, 1497-8, 1503, 1528. In Venice the infections occurred rather frequently and the greatest of them was that from autumn 1575 to February 1577, when about 50,000 inhabitants, i.e. almost every second, were buried. The greatest epidemic in Dubrovnik was in 1526-5, when some 20,000 people died. From the places where fairs were held the plague was a regular companion of the *faire et Recanati*. The plague occurred very often also in the ports of Apulia which were exporting the cereals. Ancona was also attacked by the pestilence. An influence upon the sanitary conditions in Dubrovnik was also exerted by the plagues in Lombardy. From the places of pilgrimage Rome occupied the first place as regards the occurrence of the disease. Since the end of the XVth century the plague invaded the above mentioned space much more frequently coming from the Balkan, Turkish side, particularly from Albania.

(Rad je primljen u Uredništvu 12. X 1989. god.)

Original scientific paper
UDC 726.5:930.25/618.2/914.97

Berislav M. BERIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine, Novi Sad

Vasko KOSTIĆ (Tivat), Vasilije KUSOVAC (Cetinje)

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Crne Gore, Titograd

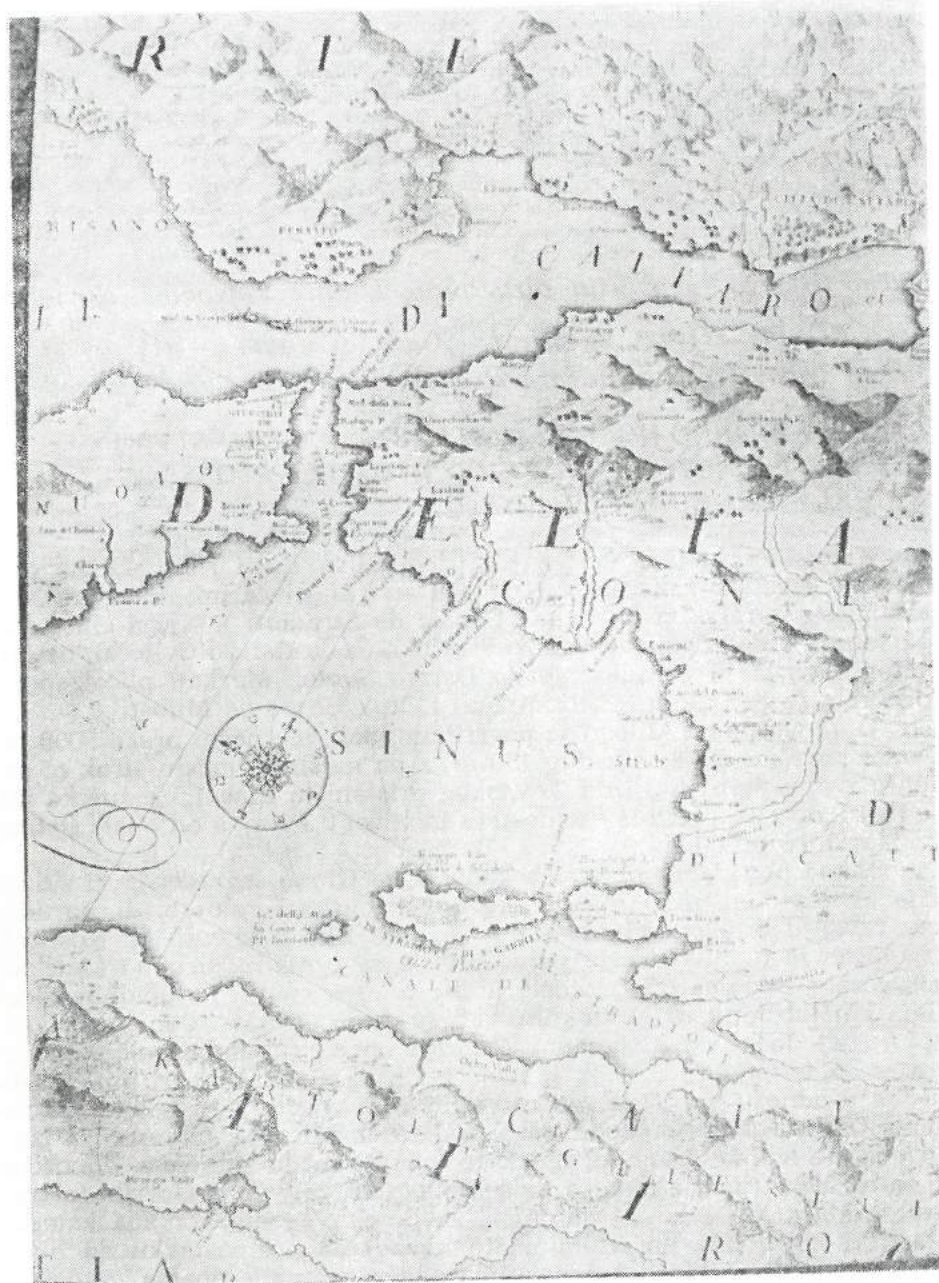
TRANSSEKULARNO KULTNO SVETILIŠTE MATERINSTVA I
PLODNOSTI NA OTOKU GOSPE OD MILOSTI KRTOLSKOG
ARHIPELAGA U BOKI KOTORSKOJ

Krtolski arhipelag deli najširi deo zaliva Boke Kotorske na dva dela: na Tivatski zaliv i na Krtolsku uvalu (u starim venecijanskim spisima i geografskim kartama „Conale de Stradioti”). Njega čine: dva poluostrva Brda (Brdišta), ostrvo Prevlaka (sada Ostrvo Cvijeća), ostrvo Svetog Gavrila ili Stradioti (sada Ostrvo Svetog Marka), plićak-sprud Porporela sa Senjalom (Svetionikom) i Otok Gospe od Milosti¹.

Otok Gospe od Milosti je površinom mali, tek nešto preko 5000 m² (čvrste površine 5118 m²), dug 150 m, a na najširem mestu širok 65 m. Udaljen je u prvoj liniji od Tivatskog pristaništa Pine 1,3 nautičke milje (Nm), od obala Krtola (poluostrva Luštice) 0,3 Nm, a od obale Ostrva Sv. Marka oko 0,1 Nm.

Nema pouzdanih podataka kada je na Otoku sagrađen prvi zidani objekat. Narodna predanja govore o nekadašnjoj goloj hridi, sprudu, nasukavanju brodova i njihovim havarijama. Po mišljenju M. Kostića², prvobitno je tu bila manja vojna utvrda sa osmatračnicom i kapelom posvećenoj Bogomateri, a otočić je bio mnogo manji. Po obalnim zidovima koji obziđuju Otok uokolo, vidi se da je on naknadno proširivan, i to ne odjednom već u etapama. Za južnu obzidu (prema Krtolama) smatra se da je najstarija, a da je na drugim stranama bila tri puta proširivana u odnosu na prvobitnu utvrdu, što bi značilo da je današnja veličina Otoka četvrta po redu. Materijal za obziđivanje, odnosno za izradu obalnih zidova, kao i zemlja za nasipanje među zidovima, donošena je sa raznih strana, a najviše sa susednog ostrva Svetog Gavrila (ostrva Svetog Marka). To je objašnjenje i za poreklo raznih komada kamene plastike, kojih ima na Otoku i što navodi na pretpostavku da bi se istražnim arheološkim iskopavanjima naišlo na ranije obalne zidove i u njima ugrađene lapidarne ostatke. Najverovatnije je, međutim, da su i u predhrišćanskom periodu, a i kasnije, ovde postojale neke građevine, verovatno sakralnog karaktera, čiji ostaci do sada nisu pronađeni.

Pretpostavka, da je od IX veka ovde postojala crkva posvećena Sv. Arhiđakonu Stefanu, koju su podigli bračni par Hurogus i Dana,

Slika br. 1. Karta Tivatskog zaliva i Krtolskog arhipelaga iz 1688. god. Marco Vincenzo Coronelli (1650—1718), Venecija.

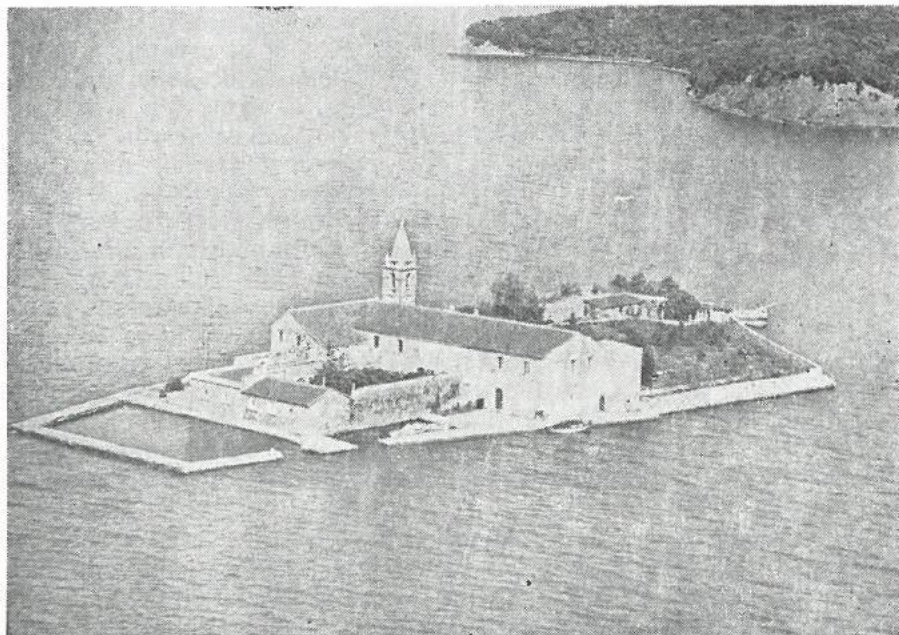
temelji se na nađenom lapidarnom donatorskom natpisu koji je mogao biti donet na Otok i sa susednog ostrva na kojem se zna da je bila crkva Svetog Stefana. To ne isključuje mogućnost da je baš na Otoku bio taj sakralni objekat, tim pre što se zna da je u XIII veku na Krtolskom arhipelagu bilo „12 crkava i još dvostruko toliko manjih kapela”³. Početkom XIV veka, godine 1306, umro je u Kotoru Blaženi Adam iz Drača — tzv. Adam Kotoranin, franjevac „na glasu svetosti” (slavi se 31. jula), koji je bio „pokopan na Otoku Gospe od Milosti kod Krtola u Tivatskom zalivu, u crkvi ispod oltara...”⁴. Ima podataka da su na Otoku, zbog njegovog položaja i specifičnih pogodnosti, živeli i kaluđeri-pustinjaci, usamljenici (cenobitae) tako da je Otok imao tada, a i kasnije, karakter ermitaža sve do druge polovine XV veka, kada je na njemu od strane kaluđera celestinaca reda Sv. Đorđa podignuta prvobitna crkva Majke Božije od Milosti. Oko godine 1480. crkvu i samostan su preuzeli, uz spor, dalmatinski franjevci reda Sv. Jerolima (siromašni sinovi Sv. Franje Asiškog, tzv. Mala braća, *Minori osservanti*, *minoriti*) koji su na njemu ostali sve do početka XIX veka tj. do 1800. god., kada su na njega došli sveštenici Kotsorske biskupije. Samostan i crkva su pretrpeli u nekoliko mahova rušenja, pljačkanja i razaranja od Turaka (1570, 1620), tuniskih gusara (1624), nevremena (1844), ali su uvek potom relativno brzo, bili i obnovljeni (1589, 1620, 1854)!⁵ Otok je 1875. god. zapusteo sve do 1900. god., kada je objekte na njemu obnovio poznati kotorski biskup, veliki jugoslovenski rodoljub, Frano Učelini-Tice koji je tada u samostanu uredio i ostavio lepu biblioteku. Posle 1945. god. Otok i objekti na njemu su bili privremeno oduzeti katoličkoj crkvi i dodeljeni su organizaciji Crvenog krsta SR Srbije, koja je te zgrade koristila do 1967. god. kao oporavilište za decu, između ostalog i za decu izbeglica iz Zaira. God. 1967. Otok i objekti su vraćeni katoličkoj crkvi i preuzeli su ih isusovci koji su ih i obnovili u vremenu od 1968—1970. god., ali su crkva i samostan bili ponovo oštećeni u katastrofalnom zemljotresu 1979. god. Objekti su ponovo obnovljeni 1982. god. i na Otoku se sada nalaze isusovci.

Prilikom obnove i popravke crkve i samostana 1900—1901. god., nađen je 1901. god. na Otoku deo kamenog žrtvenika posvećen rimskoj boginji zaštitnici porođaja Junoni Lucini (*Iuno Lucina*) o čemu je prve, osnovne podatke objavio poznati istoričar i arheolog Frano Bulić 1903. god.⁶ U kratkom saopštenju, međutim, nije navedeno ko, kada (tačan datum), niti gde na Otoku je ovaj antički kameni spomenik pronađen, niti je data tačna veličinska deskripcija ovoga spomenika na kome se nalazi votivni natpis koji je F. Bulić preneo i protumačio. Na prednjoj strani spomenika nalazi se uklesan natpis, loše očuvan zbog delovanja atmosferskih sila tokom vekova, ali očigledno i namerno oštećen tučnjem i grebanjem. U prvom redu su čitljiva samo dva slova, potom je tekst natpisa potpuno nestao, da bi se u tri poslednja reda slova natpisa bolje videla. Natpis glasi:

LF
CLEMENTIA
IVNONI LVCINAE
V L M

Bulić je pročitao i dešifrovao ovaj natpis na sledeći način: „L (uci) F (ilius) CLEMENTIA IUNONI LUCINAE V (OTUM) S (OLVI) L (IBENS) M (ERITO)”. U prevodu na naš jezik to znači: „Lucijin sin milošću Junone Lucine dostojno je ostvario svoj zavet” (A. Hegedüs). Bulić je naznačio samo neke dimenzije ovog spomenika i to visina 0,77 i širina 0,44 m., naglasivši i to da je to po prvi put da se u Dalmaciji nailazi na spomenik posvećen Junoni Lucini, ne upuštajući se u dalju detaljniju deskripciju samog žrtvenika.

Prilikom naših istraživanja ovog spomenika (1988—1989, B. Beriće, V. Kostić, V. Kusovac i D. Petrović) na samom Otoku, dopunili smo i precizirali prvobitnu deskripciju F. Bulića. Dimenzije žrtvenika iznose 0,57,5 x 0,40 x 0,37 m, a ne kako je prvobitno naveo Bulić 0,77 x 0,40 m.

Slika br. 2. Otok Gospe od Milosti Krtolskog arhipelaga sa samostanom i crkvom posvećenoj Začeću Isusa Hrista (Foto Turistkomerc, Zagreb).

Visina uklesanih slova iznosi 42 mm. Ovaj žrtvenik, napravljen, najverovatnije od lokalnog, grubo tesanog kamena krečnjaka, težine oko 150 kg, ima na svojoj gornjoj, bočnoj ivici ostatke jednostavnog, jedno-stepenog „friza”, a na zadnjoj strani ostatke vezivnog maltera. Ima se utisak da se radi ustvari o desnoj strani — delu ranije dvodelnog žrtvenika, koji je bio pričvršćen, uz neki zid i kome ili potpuno nedostaje gornja ploča ili je ona toliko oštećena da praktično ne postoji tj. ne razaznaje se. Ovaj žrtvenik se sada nalazi u sredini unutrašnjeg dvorišta — bašte samostana, prislonjen na jedan stub, a postavljen je na obodnom zaštitnom baštenskom zidiću.

Od prvog opisa (1903) ovoga, koliko nam je poznato, unikatnog kamenog rimskog spomenika u našoj zemlji posvećenog boginji Junoni Lucini (slavila se 1. dana marta tj. na martovske kalende), veći broj autora je navodio njegovo postojanje i davao izvesna tumačenja njegovog porekla, tj. mesta prvobitne lokacije i sl. (Butorac⁷; Luković⁹; Stjepčević¹⁰; Šerović¹⁴; Moškov i Zloković¹¹; Zloković¹⁵; Bešić i sar.¹³; Otović i Stamatović¹²; a posebno u više mahova V. Kostić²⁷ 19' 20' 21). Interesantno je napomenuti da autori dva značajna monografska dela o Boki Kotorskoj (Nakićenović¹⁶, odnosno o Crnoj Gori (Mijović^{17, 18} ne spominju uopšte ovaj značajan arheološki nalaz. Autori koji na ovaj ili onaj način, spominju ovaj votivni natpis, mogu se podeliti u tri grupe u zavisnosti od mišljenja koje izražavaju u vezi sa prvobitnom lokacijom

Slika br. 3. Žrtvenik Junone Lucine sa votivnim natpisom u dvorištu samostana na Otoku Gospe od Milosti u Krtolskom arhipelagu (Foto A. Marković, Centar za kulturu, informisanje i dokumentaciju, Tivat).

ovog žrtvenika. U prvu grupu spadaju oni autori (Butorac; Luković) koji smatraju da se ovaj žrtvenik prvobitno nalazio negde drugde tj. van Otoka i da je na njega prenet neznano kada i zašto, najverovatnije da bi poslužio kao građevinski materijal prilikom različitih obnova i

popravki objekata na Otoku. Tako Butorac navodi doslovno: „Uzidati u samostanske zidine stare natpise bio je općenit običaj. To svjedoči i zavjetan natpis na Otoku kod Krtola gdje po prvi put u Dalmaciji dolazi ime Božice Junone sa nadimkom Lucina“. Luković, koji zastupa isto mišljenje, je u tome nešto preciznije, pošto smatra da je ovaj rimski žrtvenik „po svoj prilici donesen sa Prevlake“ odnosno „po svoj prilici potiče iz porušenog prevlačkog manastira“. (Tu se misli na raniji benediktinski a kasnije pravoslavni manastir Sv. Arhangela Mihajala na sadašnjem Ostrvu Cvijeća — prim. autora). Stjepčević dopušta mogućnost da je žrtvenik verovatno dospio na Otok sa Brda ili Prevlake, „ako sam Otok nije možda bio posvećen Junoni“, dakle žrtvenik je oduvek mogao biti na Otoku. Moškov i Zloković, kao i Otović i Stamatović preuzimaju takođe mišljenje Butorca, odnosno Lukovića navodeći da je žrtvenik „prenet po svoj prilici sa Prevlake (11), odnosno da je „nađen na Prevlaci“¹² pri čemu je ovo drugo netačno! U kraćim navođenjima same činjenice nalaženja, odnosno postojanja ovoga kamenog rimskog spomenika, bez iznošenja mišljenja o njegovoj prvobitnoj ubicaciji, u „Istoriji Crne Gore“, Bešić, D. Garašanin, M. Garašanin i Kovačević¹³ samo registruju činjenicu njegovog postojanja, a isto to čine Šerović,¹⁴ kao i Zloković.¹⁵ Međutim, V. Kostić u nizu svojih napisa (1984—1988), zastupa gledište da je ovaj žrtvenik uvek bio, a i stalno ostao na Otoku tj. da nije donet ni odkuda, nego da se tu nalazio u okviru

Slika br. 4. Deo uklesanog votivnog natpisa na žrtveniku Junoni Lucini (Foto A. Marković, Centar za kulturu, informisanje i dokumentaciju, Tivat.).

predhrišćanskog svetišta posvećenog Junoni Lucini boginji zaštitnici porodilja, porođaja i plodnosti.^{19, 23} V. Kostić, iako prevashodno smatra da je ovaj žrtvenik oduvek stajao kao takav u celini na samom Otoku, dopušta i mogućnosti: „možda je on na ovo ostrvce i donijet ali iz

bliže okoline sa lokacije potonulih gradova ili sa ostrva Stradioti, zajedno sa mnoštvom drugog materijala kojim je nasipano i ograđivano ostrvo Gospe od Milosti. A mogao je nastati i tu gde se nalazi”.²⁰ Eventualno nalaženje drugog dela ovog žrtvenika na nekom mestu na Otoku ili van njega doprinelo bi sigurno razrešenju ove važne dileme, pri čemu je od sekundarnog značaja pitanje gde je nastao tj. gde je klesan. Mnogo važnije je gde se on nalazio prvobitno u svojoj sakralnoj funk-

Slika br. 5. Kip trudne Bogomaterne (Gospe od Milosti sa Isusom Hristom) u oltaru crkve posvećene Začeću Isusa Hrista u samostanu na Otoku Gospe od Milosti Krtolskog arhipelaga (kraj XVI veka — rad Jakoba Kotoranina?) (Foto Turistkomerc, Zagreb).

ciji kao žrtvenik. Vreme njegovog nastanka se može verovatno datirati u III ili IV vek n.e., eventualno možda i u V vek, ali ne kasnije. Naime, Rimljani su zauzeli Boku Kotorsku 168. godine n.e. i njome su vladali do 476. godine n.e. tj. do propasti Zapadnog Rimskog carstva, nešto

više od tri veka. U tom vremenskom periodu je najverovatnije i nastao ovaj rimski kameni spomenik posvećen Junoni Lucini, izuzetan i verovatno jedinstveni arheološki nalaz takve vrste u našoj zemlji.

U samostanskoj crkvi na Otoku, posvećenoj Začecu Hrista — Blagovestima, iznad oltara, nalazi se umetnički izrađen, vrlo dobro očuvan kip Majke Božje, od punog drveta, obojen, na kome se nalazi pričvršćen i takođe obojen kip malog Hrista od terakote. Majka Božija je predstavljena u sedećem stavu (visine 116 cm, a visina kipa malog Hrista je 28 cm) i to kao trudnica (trudnoća bi po izgledu odgovarala VII—VIII lunarnom mesecu trudnoće), u trudničkoj haljini, sa tzv. „visokim psecom“ („absatz“), kakav se i danas često viđa na haljinama za trudnice u odmakloj trudnoći. Majka Božija sedi, sa rukama na kolenima, u levoj ruci drži knjigu, dok je Isus Hrist očigledno kasnije postavljen (da bi se prikrio jasno vidljiv, povećan trbuh trudnice?). Ruke Majke Božije nigde ne drže, niti uopšte dodiruju Isusa i očito je da je on naknadno tu postavljen. Ovaj kip, za koga se zna da je veoma star i koga vernici — i katolici i pravoslavni — smatraju čudotvornim, rad je verovatno nekoga domaćeg, lokalnog autora sa kraja XV ili početka XVI veka. Luković smatra da je on delo Jakoba Kotoranina koji je 1462. god. izradio jedan sličan kip u Milanu¹¹. Ovaj kip je inače poznat kao „Sancta Maria Gratiarum (ili de Gratis, odnosno de Gratia) de Scopulo Parvo (ili de Insulo Parvo) de Gulpho Catharensi“ i za nje ga se smatralo i još se smatra da takođe zaštićuje trudnice, „pa se verovalo i da pomaže da nerotkinje zatrudne“^{20, 24}.

Interesanto je da se na Krtolskom arhipelagu jedan na drugog nadovezuju, transekularno i transkulturalno, dva slična sakralna kulta oba vezana za materinstvo, plodnost, majku: Junone Lucine i Gospe od Milosti, mnogobožački, rimski i monoteistički, hrišćanski. Da li je baš sam Otok bio centar, sedišta prvoga — Junoninog, nije sasvim sigurno. Najverovatnije da je to bio ili on ili njemu bliska, susedna ostrva. Možda je tu i u helensko vreme bilo neko svetilište ili hram boginje Here ili i u slovenskom, predhrišćanskom periodu boginje vrhovne majke Vide Nebeske (žene svevišnjeg slovenskog boga Vida), koje su obe bile zaštitnice majki, porodilja i babinjara¹²? Izuzetno razvijeni kult poštovanja majke, materinstva, kao i Bogomateru u Boki Kotorskoj, kako kod katolika tako i kod pravoslavni, ranije ali i sada^{8, 9} ukazuje da je na ovom istorijskom području kult plodnosti i materinstva oduvek, kroz mnoge vekove i kroz različite kulture imao i ima velikog značaja i da je predstavljao značajnu dimenziju duhovnog i kulturnog života bokeljskog stanovništva, pri čemu je Krtolski arhipelag, a pogotovo otok Gospe od Milosti igrao u tome značajnu ulogu.

Sadašnja samostanska crkva na Otoku, posvećena je odavno Začecu (ne Uspenju) Isusa Hrista, dakle u suštini novom životu, oplodnji, a ne smrti, tj. jednom pozitivnom fertilitetnom događaju — početku trudnoće i života, a prema tome i materinstva, o čemu svedoči i kip trudne Bogomateru, izuzetno redak u hrišćanskom svetu, a jedinstven u našoj zemlji, baš kao i ostatak rimskog žrtvenika boginji Junoni Lucini, takođe zaštitnici početka života i svetlosti.

NAPOMENE I LITERATURA

- ¹ Nazivi za Otok koji se kolokvijalno koriste su još: Otok Gospe, Otok od Gospe, Gospin Otok, Gospa, Otok. Crkva koja se nalazi na Otoku je posvećena Začecu Bogorodice tj. Hrista ustvari, (pogrešno je da je posvećena Uspenju Bogorodice!), Blaženog Gospi ili Bogomateri. Ovaj praznik (Blagovjesta), slavi se i od strane katolika (25 marta) i od strane pravoslavni (7. aprila — po n. kalendaru). Otok se koji put pogrešno naziva i „Otok Gospe od Milosrđa“. Naime, utoliko jezički pogrešno što „milost“ i „milosrđe“ nisu sinonimi. Prema mišljenju M. Jocić (pismeno saopštenje, Novi Sad, 1989) imenica *milost* ima više značenja, dakle ima šire značenjski krug nego imenica *milosrđe*. Jedno od tih značenja im je zajedničko, odnosno i jedna i druga imenica označavaju *dobro* ili *plemenito delo, plemenit postupak, pomoć, dobročinstvo*. To je značenje koje se nalazi u osnovi naziva *Gospa od milosrđa* odnosno *Gospa od milosti: Gospa koja čini plemenita, dobra dela, koja pomaže nevoljnima — plemenita Gospa, Gospa dobročiniteljka*. Imenicom *milost* se (imenica *milosrđe* nema to značenje) označava i *zaštita, pokroviteljstvo*. Dakle, *Gospa od milosti* je, i *Gospa zaštitnica*. (Značenja su uzeta prema *Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, SANU, Beograd, knj. 12). — ² Kostić V., *Otok Gospe od Milosti*, Zbornik „Boka“, Hercegnovi, 15—16, 455—468, 1984. — ³ Crnogorčević M., *Miholjski zbor u Boki Kotorskoj*, Starinar, Beograd, 1—73, 1983. — ⁴ Krivić L., *Crkva u svijetu (Kotorski svijeci)*, IV, 5—6, Split, 1963. — ⁵ *Otok Gospe od Milosti*, Opći shematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji, Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb, 1975. — ⁶ Bulić F., *Ritrovamenti antichi a Otok presso Krtole (Bocche di Cattaro)*, Bull. archeol. stor. dalm., Split, XXVII, 146—147, 1903. — ⁷ Butorac P., *Boka Kotorska od najstarijih vremena do Nemanjića*, Narod. tisk., Split, 1927. — ⁸ Luković N., *Zvezda Mora — štovanje Majke Božije u kotorskoj biskupiji*, Kotor, 1931. — ⁹ Luković N., *Boka Kotorska*, Narod. knjiga, Cetinje, 1951. — ¹⁰ Stjepčević I., *Kotor i Grbalj*, Historijski pregled, Split, 1941. — ¹¹ Moškov D., Zloković M., *Kulturno-istorijski spomenici na teritoriji tivatske opštine*, u: *Tivat*, 158—171, Knjiž. nov. i „V. Vlahović“, Beograd, 1983. — ¹² Otović D., Stamatović S., *Ostrvo Cvijeća*, SSNO, Beograd, 1988. — ¹³ Bešić Z., Garašanin D., Garašanin M., Kovačević J., *Istorija Crne Gore*, knjiga I, Titograd, 1967. — ¹⁴ Šerović P. D., *Krtoljski arhipelag kroz istoriju*, G.P.M.K., 23—43, 1958. — ¹⁵ Zloković M., *Krtoljski arhipelag i njegove turističke pogodnosti*, Zbornik „Boka“, 18, 139—151, 1986. — ¹⁶ Nakićenović S., *Boka — Antropografska studija*, SANU, Beograd, 1913. — ¹⁷ Mijović P., *Tragom drevnih kultura Crne Gore*, Graf. zavod, Titograd, 1970. — ¹⁸ Mijović P., *Pradavne i davne kulture Crne Gore*, Leksikografski zavod Crne Gore, Titograd, 1987. — ¹⁹ Kostić V., *Trojanci su živeli u Boki*, Pobjeda, (Titograd), 20.9.1985. — ²⁰ Kostić V., *Zrtvenik kao svedok*, Politika Ekspres (Beograd), 24.9.1985. — ²¹ Kostić V., *Puna podrška*, Večernje novosti (Beograd), 31.8.1988. — ²² Boginja Junona sa atributom Lucina, slavljen u starom Rimu prvog dana marta tj. na martovske kalende, kao boginja zaštitnica materinstva, porodilja i poroda, kao ona „koja donosi svetlost dana“, daje život pri zorođaju. Kult Junona Lucine (u stvari kult Majke i Materinstva) u antičko doba slavljen je u njenom najstarijem hramu na padinama Cispiha u Italiji, gde su rimski konzuli svakoga 1. marta njoj prinosili žrtve, po pravilu najlepše i najrazvijenije tele. — ²³ Rogina J., *Usmeno lično saopštenje, Otok Gospe od Milosti*, 1988. — ²⁴ Nodilo M., *Stara vjera Srba i Hrvata*, Logos, Split, 1981.

Berislav M. BERIĆ

Scientific Society for Health Culture of Vojvodina, Novi Sad

Vasko KOSTIĆ (Tivat), Vasilije KUSOVAC (Cetinje)

Scientific Society for Health Culture of Crna Gora, Titograd

TRANS-SECULAR CULT SANCTUARY OF THE MOTHERHOOD AND
FERTILITY ON THE ISLAND OF OUR LADY OF MERCY IN THE KRTOLE'S
ARCHIPELAGO OF BOKA KOTORSKA

The authors present the results concerning their considerations and investigations on the Island of Our Lady of Mercy in the Krtole's archipelago of Boka Kotorska, which imply the existence of the ancient trans-secular and trans-cultural, first polytheistic — Roman, and later monotheistic — Christian centre of fertility and motherhood, projected and transposed through the cult of the goddess Juno-Lucine and later through the Christian cult of immaculate conception of the Our Lady of Mercy.

(Rad je primljen u Uredništvu 10.IV 1989. god.)

Original scientific paper
UDC 930.9/725.51/914.97 „17—18”

Jovan MAKSIMOVIĆ (Ruma)

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine, Novi Sad i
Služba za ginekologiju i akušerstvo Doma zdravlja, RumaOPŠTA JAVNA BOLNICA U SREMSKOJ MITROVICI
TOKOM PRVIH STO GODINA SVOG POSTOJANJA (1823—1923)

Najstarije bolnice u Vojvodini, koje su nastale odmah po oslobođenju od Turaka, potiču iz prve polovine XVIII veka. To su „Pravoslavna Visarionova bolnica u Novom Sadu” iz 1730., Vojna bolnica u Petrovaradinu 1747, Bolnica u Subotici 1766, Nemačka bolnica u Zemunu 1758, Srpska bolnica u Zemunu 1769, Civilna bolnica u Petrovaradinu 1774, Nemački spitalj u Vršcu 1779, Bolnica u Zrenjaninu 1769, Bolnica u Somboru 1749, i Bolnica u Sremskim Karlovcima od 1783. god. Početkom XIX veka nastale su bolnice u Titelu 1821, Pančevu 1806., Senti 1834, Beloj Crkvi 1828, Kikindi 1850. i Rumi 1887. god.¹

Gradnja bolnice u Sremskoj Mitrovici započela je 1823, završena 1824, a bolnica je zvanično otvorena tek 7. maja 1826. god. God. 1986. bilo je obeleženo 160 godina njenog postojanja i rada. U odnosu na ostale gradske bolnice u Vojvodini, vidimo da je Bolnica u Sremskoj Mitrovici osnovana relativno kasno, iako je od samog početka bila pukovska bolnica čuvenog Petrovaradinskog pograničnog puka. Na osnovu prikupljene građe i postojeće literature izvršena je analiza istorijskih, geografskih i društvenopolitičkih faktora koji su uticali na okolnosti da se izgradi ova zdravstvena ustanova koja će nadživeti mnoge spomenute bolnice u Vojvodini.

Posle konačnog proterivanja Turaka iz jugozapadnog dela Srema 1718. god., cela teritorija između Save i Dunava predata je Dvorskoj komori i podeljena na četiri provizorata: Petrovaradinski, Surčinski, Surdučki i Mitrovački. Izvan komorske vlasti ostao je samo Odeskal-kijev spahiluk. Period komorske vlasti u Sremu trajao je jednu deceniju i završio se 1728. god. stvaranjem Zemunskog, Mitrovačkog i Karlovačkog spahiluka. Mitrovački provizorat je prodat dvorskom maršalu grofu Johanu Koloredo za 60 000 forinti i on ga je pretvorio u svoj Mitrovački spahiluk i odmah ga predao svojim opunomoćenicima (arendatorima), prvo Simonu Wolfgangu Eigneru, a već 1734. god. baronu Marku Pejačeviću. Bile su brojne žalbe varošana na spahijsku upravu, a pogotovo na samovolju arendatora, no već 1737. započinju još veće nevolje izbijanjem novog Austro-turskog rata, koji je trajao sve do 1739. god. i koji je doneo stanovništvu Srema i Mitrovice mnoge nevolje. Na hiljade vojnika trebalo je primiti na konačenje, snabdeti